

УДК 811.112.2

**ІСТОРИЧНІ ПЕРЕДУМОВИ ВИНИКНЕННЯ ЮРИДИЧНОЇ
 ТЕРМІНОЛОГІЇ ТА ПРОБЛЕМИ ЇЇ СТАНОВЛЕННЯ НА СУЧАСНОМУ
 ЕТАПІ (НА МАТЕРІАЛІ НІМЕЦЬКОЇ МОВИ)**

Любов Василівна Наконечна (м. Київ)

liubov.nakonechnaya@gmail.com

асистент кафедри германської філології та перекладу
 Інституту філології Київського національного університету
 імені Тараса Шевченка

(Міністерство освіти і науки України)

01601, м. Київ, бульвар Тараса Шевченка, 14

У статті розглядаються найбільш важливі вимоги до юридичних термінів як посередників професійно-наукової комунікації. Проводиться дослідження зміни термінів сімейного права Німеччини в залежності від рівня суспільного розвитку. Розглядаються тексти законів як тексти, мова яких формується під впливом двох комунікантів: держави та суспільства, визначається важливість екстралінгвістичних чинників у формуванні текстів законодавства.

Ключові слова: термінотворення, юридична термінологія, сімейне право, юридична комунікація, детермінологізація.

**ИСТОРИЧЕСКИЕ ПРЕДПОСЫЛКИ ВОЗНИКНОВЕНИЯ ЮРИДИЧЕСКОЙ
 ТЕРМИНОЛОГИИ И ПРОБЛЕМЫ ЕЕ СТАНОВЛЕНИЯ НА
 СОВРЕМЕННОМ ЭТАПЕ (НА МАТЕРИАЛЕ НЕМЕЦКОГО ЯЗЫКА)**

Любовь Васильевна Наконечная (г. Киев, Украина)

liubov.nakonechnaya@gmail.com

ассистент кафедры немецкой филологии и перевода
 Института филологии Киевского национального университета
 имени Тараса Шевченко

(Министерство образования и науки Украины)

01601, г. Киев, бульвар Тараса Шевченко, 14

В статье рассматриваются наиболее важные требования к юридическим терминам как посредникам профессионально-научной коммуникации. Проводится

(Problems of linguistic semantics)

Historical preconditions for the origin of legal terms and the issues surrounding their evolution at the current development stage (using German documents)

(in Ukrainian) [Istorychni peredumovy vynyknennja jurydychnoi' terminologii' ta problemy i'i' stanovlennja na suchasnomu etapi rozvytku]

© Nakonechna L. V. [Nakonechna L. V.] liubov.nakonechnaya@gmail.com

ПРОБЛЕМИ СЕМАНТИКИ, ПРАГМАТИКИ ТА КОГНІТИВНОЇ ЛІНГВІСТИКИ
[ПРОБЛЕМЫ СЕМАНТИКИ, ПРАГМАТИКИ И КОГНИТИВНОЙ ЛИНГВИСТИКИ]

Київський національний університет імені Тараса Шевченка, Україна
[Киевский национальный университет имени Тараса Шевченко, Украина]

<http://philology.knu.ua/node/318>

исследование изменения терминов семейного права Германии в зависимости от уровня общественного развития. Рассматриваются тексты законов как тексты, язык которых формируется под влиянием двух коммуникантов: государства и общества, определяется важность экстралингвистических факторов в формировании текстов законодательства.

Ключевые слова: терминообразование, юридическая терминология, семейное право, юридическая коммуникация, детерминологизация.

**HISTORICAL PRECONDITIONS FOR THE ORIGIN OF LEGAL TERMS
AND THE ISSUES SURROUNDING THEIR EVOLUTION AT THE CURRENT
DEVELOPMENT STAGE (USING GERMAN DOCUMENTS)**

Lubov V. Nakonechna (Kyiv, Ukraine)

liubov.nakonechnaya@gmail.com

lecturer of Department of German Philology and Translation,
Institute of Philology, Taras Shevchenko National University of Kyiv
(Ministry of Education and Science of Ukraine)
14 Taras Shevchenko Blvd., Kyiv, Ukraine, 01601

The article offers the study of the most important requirements for the legal terms as media of the professional and scientific communication. The author analyses the changes in the legal terms of the German family law caused by the development of the German society. The author reviews the influence of two main communicators, the state and the society, on the language of the laws. The author determines the importance of the extralinguistic factors to the development of the texts of legislative documents.

Keywords: term formation, legal terminology, family law, legal communication, determinologization.

У зв'язку з тим, що в сучасних лінгвістичній, юридичній та лінгво-правовій теоріях немає цілісного глибокого дослідження мовних засобів фахової юридичної комунікації законодавчого тексту як мовленнєвої реалізації директивної функції держави з урахуванням усіх прагматичних факторів його створення та функціонування, проблема встановлення основних комунікативно-прагматичних особливостей німецького законодавчого дискурсу та їхня реалізації у доборі відповідних мовних засобів фахової комунікації набуває особливої актуальності.

© Наконечна Л. В. [Наконечная Л. В.] liubov.nakonechnaya@gmail.com

Історичні передумови виникнення юридичної термінології та проблеми її становлення на сучасному етапі розвитку (на матеріалі німецької мови) (Українською) [Исторические предпосылки возникновения юридической терминологии и проблемы ее становления на современном этапе (на материале немецкого языка) (На укр. яз.)]

(Проблеми семантики [Проблемы семантики])

PROBLEMS OF SEMANTICS, PRAGMATICS AND COGNITIVE LINGUISTICS
[PROBLEMY SEMANTYKY, PRAHMATYKY TA KOHNITYVNOI LINGVISTYKY]

Taras Shevchenko National University of Kyiv, Ukraine

<http://philology.knu.ua/node/318>

Мета дослідження – визначити та описати систему мовних засобів фахової юридичної комунікації на матеріалі текстів німецького сімейного права.

Об'єкт дослідження є фахова юридична комунікація.

Предмет дослідження – мовні засоби фахової юридичної комунікації у їхній прагматичній і мовностилістичній репрезентації.

Матеріалом дослідження слугували німецькі тексти з сімейного права.

Основні методи дослідження – структурно-синтаксичний, дескриптивний, контекстологічний, метод дистрибутивного, трансформаційного та структурного аналізу. Для розв'язання поставлених завдань застосовано метод прагматичної інтерпретації тексту та здійснено кількісний аналіз мовних структур фактологічного матеріалу. Контекстуально-інтерпретаційний метод використано при аналізі функціонування різних типів юридичного дискурсу.

Новизна проведеного дослідження полягає в тому, що на основі комунікативно-прагматичного підходу здійснюється вивчення лексичних, граматичних та композиційних засобів з огляду на їхню участь у реалізації комунікації в німецькомовних текстах сімейного права.

Термінологія як наука виникла вже давно, у той же час досі залишаються невирішеними деякі важливі проблеми термінознавства, що перетинаються з концепціями сучасної лексикології, семасіології, лінгвокультурології, прагматики. У термінознавстві досі немає єдиного загальноприйнятого визначення мовного статусу терміна та його функціональних характеристик, не завжди диференційовано використовуються поняття термін, спеціальна, професійна, наукова лексика та ін.

До 70-х років ХХ століття проблема статусу поняття "термін" була предметом дискусії термінознавців і була викликана, з одного боку, прагненням протиставити терміни загальноновживаній лексиці і вивести їх за межі мови, а з іншого боку – ідентифікувати їх із загальноновживаною лексикою. У середині 1970-х років ця проблема дещо втратила свою гостроту, оскільки до цього часу у термінознавстві встановилося розуміння терміна як "слова або словосполучення, пов'язаного з поняттям, що належить якій-небудь галузі знань або діяльності" [1].

(Problems of linguistic semantics)

Historical preconditions for the origin of legal terms and the issues surrounding their evolution at the current development stage (using German documents)

(in Ukrainian) [Istorychni peredumovy vynyknennja jurydychnoi' terminologii' ta problemy i'i' stanovlennja na suchasnomu etapi rozvytku]

© Nakonechna L. V. [Nakonechna L. V.] liubov.nakonechnaya@gmail.com

ПРОБЛЕМИ СЕМАНТИКИ, ПРАГМАТИКИ ТА КОГНІТИВНОЇ ЛІНГВІСТИКИ
[ПРОБЛЕМЫ СЕМАНТИКИ, ПРАГМАТИКИ И КОГНИТИВНОЙ ЛИНГВИСТИКИ]

Київський національний університет імені Тараса Шевченка, Україна
[Киевский национальный университет имени Тараса Шевченко, Украина]

<http://philology.knu.ua/node/318>

У результаті вивчення різних областей спеціальної лексики було встановлено, що разом з термінами існують й інші спеціальні лексичні одиниці, які мають низку спільних ознак із термінами, але мають і відмінності. Тому однією із основних проблем сучасного термінознавства є диференціація термінів із ряду спеціальних лексичних одиниць. Різновидом таких одиниць є прототерміни, терміноїди, передтерміни, квазітерміни, псевдотерміни, професіоналізми, професійні жаргонізми, номенклатурні позначення (Г. О. Винокур, Н. П. Кузьмін, Л. І. Шпаків, Н. М. Гладка, В. М. Лейчик, А. Д. Хаютін, С. В. Гриньов).

З метою виявлення відмінностей терміна від спеціальних лексем С. В. Гриньов збудував схематичну систему основних вимог до терміна, основними з яких є несуперечність семантиці, однозначність, повнозначність, відповідність нормам мови, лексична і формальна стислість, здатність до деривації, систематичність, загальноприйнятність, уживаність, інтернаціональність, сучасність, благозвучність.

Перераховані вимоги широко використовуються як при впорядкуванні, так і при виділенні основних типів термінів. Проте С. В. Гриньов зазначає можливість відхилень від цих вимог у деяких термінологіях або в окремих термінах. Термін (лат. *terminus* – рубіж, межа) – слово або словосполучення, що позначає поняття певної галузі науки, техніки тощо [6, с. 142]. Термін завжди співвідносний із спеціальним (науковим, професійним) поняттям.

Термін є об'єктом дослідження окремої науки – термінознавства, міждисциплінарної галузі знань із чітким прикладним характером. Засновником термінознавства вважають німецького дослідника Є. Вюстера. Первісно термінологія була спрямована на обслуговування точних, природничих наук, зокрема на роботу з уніфікації та стандартизації їхніх термінологій, а також термінологій різноманітних прикладних технічних напрямів.

У ході розвитку термінознавства, особливо таких його напрямів, як перекладна термінологічна лексикографія (скорочено – термінографія), міжнародна уніфікація та стандартизація термінологій, термінологи дійшли висновку про необхідність більш тісної співпраці між термінознавством і мовознавством, "взаємини" яких тривалий час характеризувалися взаємним невизнанням. Так, прихильники традиційних мовознавчих методів критично висловлювалися щодо занадто вузького й однобічного підходу до термінів з

© Наконечна Л. В. [Наконечная Л. В.] liubov.nakonechnaya@gmail.com

Історичні передумови виникнення юридичної термінології та проблеми її становлення на сучасному етапі розвитку (на матеріалі німецької мови) (Українською) [Исторические предпосылки возникновения юридической терминологии и проблемы ее становления на современном этапе (на материале немецкого языка) (На укр. яз.)]

(Проблеми семантики [Проблемы семантики])

PROBLEMS OF SEMANTICS, PRAGMATICS AND COGNITIVE LINGUISTICS
[PROBLEMY SEMANTYKY, PRAHMATYKY TA KOHNITYVNOI LINGVISTYKY]

Taras Shevchenko National University of Kyiv, Ukraine

<http://philology.knu.ua/node/318>

боку термінознавства. Відомі термінологи, у свою чергу, докоряли мовознавцям щодо їхніх занадто абстрагованих теорій та невпорядкованості лінгвістичної метамови [9].

Дослідження термінології розпочалося у 30-ті рр. ХХ ст. у Австрії та Німеччині (Е. Вюстер, Л. Ольшкі), Росії (Д. С. Лотте, С. А. Чаплигін, Е. К. Дрезен, П. А. Флоренський, С. П. Обнорський, М. В. Сергієвський, Г. О. Винокур, А. А. Реформатський).

Сьогодні більшість термінознавців вже не проводить багато в чому штучної межі між термінологічною та нетермінологічною лексикою. Показовим у цьому зв'язку є думка Л. Віттгенштайн [12], за якою будь-яка мова для спеціальних цілей (*нім.* Fachsprache) не може відокремитися від мови як первинного коду, визначального для кожної мовної спільноти.

Як зазначав ще Є. Вюстер [13, с. 8], пріоритетом для термінознавства завжди залишатиметься лексика (термінологічна), оскільки граматико-морфологічні, граматико-синтаксичні та інші правила гри термінологія запозичує в основній мови. Проте термінологічний і загальномовний словники можуть накладатися один на одного, взаємодіяти [3, с. 72].

Слід зазначити, що радянське та пострадянське термінознавство розвивалося у більшій гармонії з мовознавством, тому ми загалом орієнтуємося на радянську та пострадянські (передусім – російську, українську й білоруську) школи. Так, у радянський період було започатковано кілька основних підходів, з-поміж яких згадаємо *нормативний* (Д. С. Лотте), *дескриптивний* (Г. О. Винокур) та *об'єднаний* (В. М. Лейчик) підходи. У сучасних російській і українській традиціях прикладне термінознавство розглядається у рамках прикладного мовознавства [6, с. 276].

В основі кожного терміна обов'язково лежить визначення (дефініція) реалії, яку він позначає, завдяки чому терміни дають точною і водночас стислою характеристику предмета чи явища. Термін може бути утвореним на основі рідної мови або запозиченим як із нейтрального термінологічного банку (міжнародні греко-латинські терміноелементи), так і з іншої мови, він повинен відображати ознаки даного поняття; значення терміна для спеціаліста дорівнює значенню поняття.

Основними критеріями термінологічності є спеціальна область вжитку відповідної лексеми чи стійкого сполучення лексем та наявність низки диференційних ознак, що відрізняють термін від загальноживаної лексики:

- дефінітивність;

(Problems of linguistic semantics)

Historical preconditions for the origin of legal terms and the issues surrounding their evolution at the current development stage (using German documents)

(in Ukrainian) [Istorychni peredumovy vynyknennja jurydychnoi' terminologii' ta problemy i'i' stanovlennja na suchasnomu etapi rozvytku]

© Nakonechna L. V. [Nakonechna L. V.] liubov.nakonechnaya@gmail.com

ПРОБЛЕМИ СЕМАНТИКИ, ПРАГМАТИКИ ТА КОГНІТИВНОЇ ЛІНГВІСТИКИ
[ПРОБЛЕМЫ СЕМАНТИКИ, ПРАГМАТИКИ И КОГНИТИВНОЙ ЛИНГВИСТИКИ]

Київський національний університет імені Тараса Шевченка, Україна
[Киевский национальный университет имени Тараса Шевченко, Украина]

<http://philology.knu.ua/node/318>

- мотивованість;
- структурність;
- системність.

Дефінітивність є основною умовою виділення термінологічної одиниці із словникового складу мови. Дефініція, що відображає спеціальне поняття терміна, визначає його змістову точність і чіткість.

Мотивованість терміна передбачає співвідносність форми і змісту термінологічної одиниці.

Структурність та системність термінологічної одиниці зумовлені включенням будь-якого терміна у складну систему – термінологію відповідної наукової галузі знань.

Сукупність термінів певної системи знань становить відповідну термінологію. Так, під юридичною термінологією розуміють сукупність сталих юридичних термінів, використовуваних правотворчою практикою; це система загальноприйнятих, впорядкованих, однакових і належно оформлених, уніфікованих юридичних термінів [8].

Термінологія є параметральною характеристикою законодавчого стилю. Як помітив Рудольф Ієринг, завдяки юридичній термінології, створюється економія сотні слів [8]. Термінологічна розвиненість законодавства свідчить про рівень культури законотворчості (А. Д. Керимов). Чим різноманітніше термінологічний фонд, детальніше відпрацьована і ширше використовувана законодавча термінологія, тим більшою мірою досягається стійкість, ефективність і лаконічність закону. Існує думка про те, що "вживання в законі виключно термінів – це ідеал, до якого право прагне і якого воно ніколи не досягне через складність самої дійсності, що становить предмет права і його мету" (В. М. Коган).

Юридична термінологія становить основний і найбільш інформативний пласт законодавства. Займаючи в законах відносно невеликий об'єм нормативного тексту, юридична термінологія формує смислову основу документа.

Насиченість законодавчого твору термінологією значною мірою визначає професіоналізм розробників законопроекту: кількість термінів, їхнє поєднання один з одним може бути найрізноманітнішим, що залежить від теми, ідеї законодавчого тексту(твори), культури законодавця. Поширеність термінології в законодавчій мові зумовлена властивостями права. Норма права, як відомо, є

© Наконечна Л. В. [Наконечная Л. В.] liubov.nakonechnaya@gmail.com

Історичні передумови виникнення юридичної термінології та проблеми її становлення на сучасному етапі розвитку (на матеріалі німецької мови) (Українською) [Исторические предпосылки возникновения юридической терминологии и проблемы ее становления на современном этапе (на материале немецкого языка) (На укр. яз.)]

(Проблеми семантики [Проблемы семантики])

PROBLEMS OF SEMANTICS, PRAGMATICS AND COGNITIVE LINGUISTICS
[PROBLEMY SEMANTYKY, PRAHMATYKY TA KOHNITYVNOI LINGVISTYKY]

Taras Shevchenko National University of Kyiv, Ukraine

<http://philology.knu.ua/node/318>

узагальненням, типізацією певних життєвих ситуацій, що знаходить вираження в словах-термінах.

На сьогодні до юридичних термінів суспільна практика висуває ряд загальних вимог-характеристик, що детермінують уключеність відповідного терміна у кодифіковану систему права:

- єдність юридичної термінології;
- загальноновизнаність термінів;
- стабільність і стійкість термінології;
- точність і недвозначність термінології і її доступність;
- стислість(лаконізм) і економічність законодавчого стилю;
- стандартність термінології [8].

Під єдністю юридичної термінології мають на увазі використання термінів у тексті нормативного акту в одному і тому ж сенсі. Правовому поняттю повинен відповідати конкретний термін, однаковий для різних нормативних актах; різні правові поняття не слід позначати одним терміном. Близьким за змістом правовим поняттям привласнюють схожі найменування, за можливості спільнокореневі. Правові норми адресують широкому колу людей, що не мають спеціальної правової підготовки. Тому, щоб виключити появу припису, текст якого допускає неправильне тлумачення або ж зовсім виявляється незрозумілим, укладач законопроектів повинен враховувати особливості професійної мови. Для того, щоб забезпечити одноманітність в розумінні окремих незрозумілих термінів, уживаних у відмінному від загальноприйнятого значення, потрібно уточнювати їхнє значення шляхом визначення дефініцій [8]

Загальноновизнаність термінів передбачає послуговування загальноприйнятими термінами, що відповідають нормам літературної мови. Та їх використання у своєму прямому і загальновідомому значенні. Використання термінів у переносному значенні не допустиме. Вимога загальноновизнаності допускає вживання милозвучних і стилістично правильних термінів. Законодавець за можливості повинен уникати багатозначних термінів, що створюють додаткові труднощі для їх розуміння. Для цієї мети служить так званий текстуальний лінгвістичний контроль, що дозволяє використовувати збережену в електронній базі законодавчого органу уніфіковану спеціальну термінологію [8].

(Problems of linguistic semantics)

Historical preconditions for the origin of legal terms and the issues surrounding their evolution at the current development stage (using German documents)

(in Ukrainian) [Istorychni peredumovy vynyknennja jurydychnoi' terminologii' ta problemy i'i' stanovlennja na suchasnomu etapi rozvytku]

© Nakonechna L. V. [Nakonechna L. V.] liubov.nakonechnaya@gmail.com

ПРОБЛЕМИ СЕМАНТИКИ, ПРАГМАТИКИ ТА КОГНІТИВНОЇ ЛІНГВІСТИКИ
[ПРОБЛЕМЫ СЕМАНТИКИ, ПРАГМАТИКИ И КОГНИТИВНОЙ ЛИНГВИСТИКИ]

Київський національний університет імені Тараса Шевченка, Україна
[Киевский национальный университет имени Тараса Шевченко, Украина]

<http://philology.knu.ua/node/318>

Стабільність, стійкість термінів – стійкість термінів і непідвладність змінам з ухваленням кожного нового закону. Використання законодавчих новел допускається в правотворчій практиці. Проте невинновдані мовні нововведення (надмірне застосування неологізмів і модернізмів) погіршують мову законодавства. Між тим застарілі, неточні терміни потребують заміни. Найбільш вдалою вважається заміна, введення нових термінів при проведенні кодифікаційних робіт. У цьому випадку така процедура носить природний характер [8].

Точність термінології означає відповідність суджень законодавця (адекватних у свою чергу громадським очікуванням) мовній формі їхнього вираження в законодавчому тексті. Єдність законодавчої форми і думки – квінтесенція точності мови закону. Точність мови закону зумовлена природою права, його призначенням – виступати регулятором громадських стосунків, масштабом поведінки людей. Щоб закон міг виступати еталоном поведінки, сформульовані в ньому норми мають бути визначеними, точно вказувати на межі можливої і належної поведінки. Вимога точності повинна виключати двозначність тлумачення законодавчих формулювань, неадекватне сприйняття закону різними його адресатами. За твердженням Ш.-Л. Монтеск'є, загальноновизнаного знавця техніки законотворення, слова законів повинні будити в усіх людей одні і ті ж ідеї, ніколи не слід у законі вживати невизначені поняття, стиль законів повинен відрізнятися точністю і стислістю. Юридична практика виробила вимоги до термінів, що закріплюються в законах: використання термінів з чітким і строго обкресленим сенсом; уживання слів і виразів зазвичай у вулчому або спеціальному значенні в порівнянні з тим, яке вони мають у загальнолітературній мові; використання слів і виразів у прямому і первинному значенні; відмова від двозначних і багатозначних термінів. Від точності мовної форми формулювання законодавчих думок (суджень) слід відрізняти точність (адекватність) соціального змісту законодавчих формулювань, тобто істинність правотворчого пізнання, його правдивість, об'єктивність і обґрунтованість.

Точність законодавчого стилю зумовлює певні вимоги до нього, а саме: логічну послідовність і стрункність викладу думки законодавця, її смислово завершеність; одноманітність способів викладу однотипних формулювань та ін.

© Наконечна Л. В. [Наконечная Л. В.] liubov.nakonechnaya@gmail.com

Історичні передумови виникнення юридичної термінології та проблеми її становлення на сучасному етапі розвитку (на матеріалі німецької мови) (Українською) [Исторические предпосылки возникновения юридической терминологии и проблемы ее становления на современном этапе (на материале немецкого языка) (На укр. яз.)]

(Проблеми семантики [Проблемы семантики])

PROBLEMS OF SEMANTICS, PRAGMATICS AND COGNITIVE LINGUISTICS
[PROBLEMY SEMANTYKY, PRAHMATYKY TA KOHNITYVNOI LINGVISTYKY]

Taras Shevchenko National University of Kyiv, Ukraine

<http://philology.knu.ua/node/318>

Від точності мовної форми формулювання законодавчих думок(суджень) слід відрізняти точність (адекватність) соціального змісту законодавчих формулювань, тобто істинність правотворчого пізнання, його правдивість, об'єктивність і обґрунтованість. У той же час слід мати на увазі, що мовна форма впливає на зміст передаваної законодавчої думки в тому сенсі, що законодавча думка може бути втілена як у досконалу форму (тобто бути вербальною копією судження законодавця), так і в недосконалу. Значить, мистецтво розпоряджатися словом необхідно законодавцеві так само, як і якість ученого-дослідника в процесі правотворчого пізнання [8].

Доступність термінології має на увазі адекватне відображення в термінах змісту норм права і їх сприйняття індивідуальним і громадським свідомістю. Щоб норми закону утілилися в реальній поведінці, вони мають бути доступними для розуміння, зрозумілими і сприйнятими їх адресатами. Це припускає, що закон має бути написаний ясною, простою і доступною мовою. Доступність термінології – це ясність, простота законодавчого тексту. У тексті нормативного акту не допускається вживання застарілих і багатозначних слів і виразів, образних порівнянь, епітетів, метафор; не допустиме використання канцеляризмів, штампів, слів і оборотів бюрократичного стилю. Вимога доступності припускає коректне використання законодавцем термінів, аббревіатур і скорочень, утворених з двох і більше слів, обережність при введенні в оборот іноземної термінології і техніцизмів.

Точність і доступність як дві засадничі властивості мови закону суперечать одна одній. Так, точність закону припускає використання спеціальної термінології, абстрактного способу викладу правових норм. У той же час вимога доступності орієнтує законодавця, на обмежене використання спеціальної термінології і виклад правових норм не абстрактним, а казуїстичним способом тощо. Істотною причиною утруднень у розумінні текстів приписів є використанням специфічних прийомів законодавчої техніки, зокрема, юридичних фікцій, посилянь та ін. Суперечність справді існує, але існують і прийоми законодавчої техніки, які дозволяють частково її уникнути. До того ж копівка робота над законодавчим текстом у процесі підготовки закону, численні лінгвістичні консультації дозволяють домагатися зрозумілості юридичної мови. Зрозуміло, що в тексті залишаються складні юридичні конструкції, які не піддаються дохідливому викладу. Проте загальнодоступність законодавчої мови не можна досягти на шкоду точності і глибини конструювання законодавчих формул. У той же час непіддатлива

(Problems of linguistic semantics)

Historical preconditions for the origin of legal terms and the issues surrounding their evolution at the current development stage (using German documents)

(in Ukrainian) [Istorychni peredumovy vynyknennja jurydychnoi' terminologii' ta problemy i'i' stanovlennja na suchasnomu etapi rozvytku]

© Nakonechna L. V. [Nakonechna L. V.] liubov.nakonechnaya@gmail.com

ПРОБЛЕМИ СЕМАНТИКИ, ПРАГМАТИКИ ТА КОГНІТИВНОЇ ЛІНГВІСТИКИ
[ПРОБЛЕМЫ СЕМАНТИКИ, ПРАГМАТИКИ И КОГНИТИВНОЙ ЛИНГВИСТИКИ]

Київський національний університет імені Тараса Шевченка, Україна
[Киевский национальный университет имени Тараса Шевченко, Украина]

<http://philology.knu.ua/node/318>

спрощенню складність тексту компенсується різного роду поясненнями до основного тексту [8].

Лаконізм і економність законодавчого стилю досягається мінімальним витрачанням законодавцем мовних засобів, обмеженим використанням ним термінів і слів при конструюванні тієї або іншої законодавчої формули. Ця вимога юридичної термінології хоча і поступається за значущістю точності і доступності, проте також є істотною рисою мови закону і значною мірою є показником правової культури законодавця. Економне витрачання мовних засобів означає, що законодавець при описі правової ситуації повинен уникати невиправданих повторів, багатослівності, використання складних зворотів, фразеологізмів. Загальновідомо: чим лаконічніше викладений текст, тим краще він для сприйняття.

Законодавець повинен пам'ятати, що стислість і економність законодавчого стилю приносять очевидну користь у тому випадку, коли вони посилюють точність і доступність мови закону. У іншому випадку економія може обернутися великими витратами [8].

Стандартизація юридичної термінології – властивість законодавчої мови, що характеризує високу міру формалізації права і проявляється в повторенні одних і тих же слів і словосполучень, синтаксичних конструкцій, у застосуванні мовних штампів – лексичних і граматичних канцеляризмів. Стандартизація мови законів має важливе значення для практики. На цій основі розробляються мовні стандарти, бланки [8].

Під уніфікацією юридичних термінів мають на увазі спеціалізовану діяльність, спрямовану на забезпечення єдності юридичної термінології, її однозначності, усунення неточності і протиріч у значенні і використанні термінів. Різновидом уніфікації є офіційне посвідчення (санкціонування) в установленому порядку набору ("каталогу") уніфікованих термінів, що допускаються до вживання в законодавстві. Прикладом цього є розроблений Правовим управлінням Державної Думи Федеральних Зборів РФ Словник нормативних дефініцій російського законодавства, Словник-тезаурус Європарламенту EUROVOS.

Важливою проблемою сучасного термінознавства є критерії термінологічності, тобто диференційні ознаки, за допомогою яких можна відрізнити термінологічну лексику від власне професійної та номенклатурної.

© Наконечна Л. В. [Наконечная Л. В.] liubov.nakonechnaya@gmail.com

Історичні передумови виникнення юридичної термінології та проблеми її становлення на сучасному етапі розвитку (на матеріалі німецької мови) (Українською) [Исторические предпосылки возникновения юридической терминологии и проблемы ее становления на современном этапе (на материале немецкого языка) (На укр. яз.)]

(Проблеми семантики [Проблемы семантики])

PROBLEMS OF SEMANTICS, PRAGMATICS AND COGNITIVE LINGUISTICS
[PROBLEMY SEMANTYKY, PRAHMATYKY TA KOHNITYVNOI LINGVISTYKY]

Taras Shevchenko National University of Kyiv, Ukraine

<http://philology.knu.ua/node/318>

Особливо актуальною проблема критеріїв термінологічності є стосовно складених термінів. Коцюба Н. Є. називає такі критерії термінологічності:

- семантична єдність на рівні лексикалізації;
- більш або менш стабільний порядок компонентів терміносполуки;
- обмеження зміни її частин;
- багаторазова повторюваність сполуки;
- наявність таких поєднань у словниках і довідниках [4, с. 167].

Гумовська І. М. додатково називає критерії:

- приналежність таких словосполучень до множини понять певної системи, а також обмеженість їхнього використання;
- наявність деяких лексико-граматичних ознак, а саме: а) термінологічність складових частин; б) обмежена здатність компонента утворювати словосполучення [2, с. 85–86].

У законодавчому тексті при формулюванні юридичних норм використовують три види термінів:

- загальноживані
- спеціальні технічні
- спеціальні юридичні [7, с. 24].

До загальноживаних термінів належать терміни-універсалії, що позначають поняття, спільні для різних галузей знань (*аналіз, термін*). Загальноживані терміни, використовувані при викладі нормативного матеріалу (наприклад: "знахідка" "масові отруєння" і так далі) однаковою мірою вживаються у побутовій мові, художній і науковій літературі, у ділових документах, у законодавстві. Такі терміни прості та загальнозрозумілі.

До спеціальних технічних термінів належать терміни, запозичені з загальноприйнятої мови, що у законодавстві набули нового відтінку значення (*скарга, клопотання, діяння*). Такі терміни, запозичені з області спеціальних знань – техніки, медицини, біології. При використанні спеціальних технічних термінів законодавцеві необхідно вживати їх у тому значенні, яке закріплене за ними у відповідній галузі знань.

До спеціальних юридичних термінів належать терміни, уживані тільки у мові законодавства: *презумпція невинності, право голосу* [7, с. 25–26]. Терміни на позначення того або іншого юридичного поняття ("співучасть", "приховування злочину", "довірче управління", "емансипація", "необхідна оборона", "судимість", "запорука", "оферта", "акцепт", "позов" і так далі)

(Problems of linguistic semantics)

Historical preconditions for the origin of legal terms and the issues surrounding their evolution at the current development stage (using German documents)

(in Ukrainian) [Istorychni peredumovy vynyknennja jurydychnoi' terminologii' ta problemy i'i' stanovlennja na suchasnomu etapi rozvytku]

© Nakonechna L. V. [Nakonechna L. V.] liubov.nakonechnaya@gmail.com

ПРОБЛЕМИ СЕМАНТИКИ, ПРАГМАТИКИ ТА КОГНІТИВНОЇ ЛІНГВІСТИКИ
[ПРОБЛЕМЫ СЕМАНТИКИ, ПРАГМАТИКИ И КОГНИТИВНОЙ ЛИНГВИСТИКИ]

Київський національний університет імені Тараса Шевченка, Україна
[Киевский национальный университет имени Тараса Шевченко, Украина]

<http://philology.knu.ua/node/318>

максимально ущільнюють словесну інформацію, економлять засоби передачі законодавчої думки. Чим більше в законодавчому тексті термінів, тим точніший він і лаконічніший. Одночасно законодавець не повинен перевантажувати нормативний текст спеціальною юридичною термінологією, оскільки це створює певні труднощі для сприйняття закону.

У мові закону широко використовують синтаксичні способи номінацій, тобто термінологічні сполучення слів [7, с. 26]. Необхідність у цьому з'являється тоді, коли термін не вдається висловити одним словом або з допомогою складання основ. Основна причина появи термінів, що складаються з двох і більше слів – потреба виділити мовну множину предметів із класу за якою-небудь ознакою, що становить видову відмінність [7, с. 26]

Не можна залишити без уваги й стилістично-функціональні аспекти в межах спеціальних мов. Так, у сучасному термінознавстві традиційно проводиться поділ фахової лексики однієї спеціальної мови на певні стилістично-функціональні групи, а саме на:

- терміни наукового вжитку (передусім, теоретичного призначення);
- фахову лексику професійного вжитку або *розмовні професіоналізми*;
- професійний жаргон або *професійні жаргонізми*.

У німецькомовному термінознавстві, на яке ми орієнтуватимемося в ході розгляду особливостей німецької підмови права, цей поділ було запозичено із праць напрямів, які передували заснуванню термінознавства як науки. Передусім, це так звана *економічна лінгвістика* (нім. *Wirtschaftslinguistik*) – первісно нелінгвістична прикладна дисципліна, яка орієнтувалася на потреби виробничих галузей. Про це, зокрема, свідчить підбір термінології для позначення функціонально-стилістичного розшарування в межах мов для спеціальних цілей (переклад наш):

- *Wissenschaftssprache* – ‘мова наукового вжитку’;
- *Verkäufersprache* – ‘мова комерсантів, які займаються збутом продукції’;
- *Werkstattssprache* – ‘жаргон найманих працівників’.

Або аналогічні [11, с. 23]:

- *нім. Wissenschafts* – або *Theoriesprache* – ‘мова наукового вжитку’;
- *нім. fachliche Umgangssprache* – ‘розмовна професійна мова’;

© Наконечна Л. В. [Наконечная Л. В.] liubov.nakonechnaya@gmail.com

Історичні передумови виникнення юридичної термінології та проблеми її становлення на сучасному етапі розвитку (на матеріалі німецької мови) (Українською) [Исторические предпосылки возникновения юридической терминологии и проблемы ее становления на современном этапе (на материале немецкого языка) (На укр. яз.)]

(Проблеми семантики [Проблемы семантики])

PROBLEMS OF SEMANTICS, PRAGMATICS AND COGNITIVE LINGUISTICS
[PROBLEMY SEMANTYKY, PRAHMATYKY TA KOHNITYVNOI LINGVISTYKY]

Taras Shevchenko National University of Kyiv, Ukraine

<http://philology.knu.ua/node/318>

• *нім.* Verteilersprache – ‘професійний жаргон, використовуваний працівниками таких сфер, як складування, збут, продаж, реклама продукції’.

Ці, як на нас, досить односторонні, терміни є досі поширеними в німецькомовних працях з термінознавства і претендують на загальнодисциплінарну значимість. Проте спеціальні дослідження з цієї проблематики у німецькій правничій мові (далі матимемо на увазі виключно підмову правової системи ФРН), свідчать, що традиційний поділ на *мову науки, виробництва та виробничий жаргон* або *сленг* не поширюється на неї. Як зазначає Х. Брінкманн [10, с. 116], німецька правнича мова є сумішшю елементів специфічно юридичних (він називає їх також *науковими*) та розмовно юридичних, які, власне, є нічим іншим, як елементами мови загального вжитку (у нас – мови-носія). Це впливає зі специфічної “лексичної” залежності будь-якої правничої мови від мови загальнонаціональної. Адже право, регулюючи майже всі сфери суспільної діяльності, вимушене постійно запозичувати слова із загальномовного лексикону (або й з інших внутрішньомовних термінологій) і термінологізувати їх на свій кшталт.

У німецькій юридичній термінології існує ряд приватних галузей. У зв’язку з цим слід розрізняти два типи внутрішньосистемних міжгалузевих одиниць: терміни і терміноелементи. Обидва типи одиниць можуть бути: а) загальноправовими, такими, що використовуються в усіх галузях німецького права; б) вузькогалузевими, використовуваними не в усіх термінологічних мікросистемах.

Висновки. Поява внутрішньосистемних міжгалузевих термінів обумовлена екстралінгвістичними чинниками (можливістю і необхідністю правового регулювання одних і тих же громадських стосунків різними галузями права, дробленням приватних галузей права на ще більше спеціалізовані та ін.). Формування в терміносистемі внутрішньосистемних міжгалузевих терміноелементів пояснюється спільною дією на терміносистему лінгвістичних і екстралінгвістичних чинників (наприклад, узагальнювальним характером значення морфем дериватів і вибіркоким характером їх використання в терміносистемі залежно від необхідності позначення певних понять та ін.).

Загальноправові терміни, як правило, мають одне значення в межах усієї макросистеми, а вузькогалузеві терміни часто багатозначні. Значення останніх піддаються певній спеціалізації у конкретній вузькогалузевій терміносистемі.

(Problems of linguistic semantics)

Historical preconditions for the origin of legal terms and the issues surrounding their evolution at the current development stage (using German documents)

(in Ukrainian) [Istorychni peredumovy vynyknennja jurydychnoi' terminologii' ta problemy i'i' stanovlennja na suchasnomu etapi rozvytku]

© Nakonechna L. V. [Nakonechna L. V.] liubov.nakonechnaya@gmail.com

ПРОБЛЕМИ СЕМАНТИКИ, ПРАГМАТИКИ ТА КОГНІТИВНОЇ ЛІНГВІСТИКИ
[ПРОБЛЕМЫ СЕМАНТИКИ, ПРАГМАТИКИ И КОГНИТИВНОЙ ЛИНГВИСТИКИ]

Київський національний університет імені Тараса Шевченка, Україна
[Киевский национальный университет имени Тараса Шевченко, Украина]

<http://philology.knu.ua/node/318>

Усі типи внутрісистемних міжгалузевих термінів і терміноелементів виконують системотвірну функцію. Особливе значення в цьому процесі мають терміни, оскільки вони формують основні ланки фрейма, який об'єднує усі вузькогалузеві юридичні підсистеми (мікросистеми) термінів на основі розвитку еквіполентних опозицій (ієрархічних стосунків), опозицій тотожності. Внутрісистемні міжгалузеві терміноелементи забезпечують термінотвірну системність термінологічних одиниць.

Література

1. *Баланева О.* Десимволизація лексики как фактор становлення термінології права / О. Баланева // Лінгвістичні студії. – 2002. – Вип. 10. – С. 123–128.
2. *Гумовська І. М.* Англійська юридична термінологія в економічних текстах: генезис, дериваційний та семантико-функціональний аспекти : дис. ... канд. філол. наук : 10.02.04 / Ірина Миколаївна Гумовська ; Львівськ. нац. ун-т ім. І. Франка. – Львів, 2000. – 186 с.
3. *Кожин А. Н.* Функциональные типы русской речи : [учебн. пособ. для филол. спец. ун-тов] / [Александр Никитович Кожин, Ольга Алексеевна Крылова, Виктор Васильевич Одинцов]. – М. : Высшая школа, 1982. – 223 с.
4. *Коцюба Н. Й.* Українська термінологія державного управління (стан та розвиток) : дис. ... канд. філол. наук : 10.02.01 / Надія Йосипівна Коцюба ; Львівськ. нац. ун-т ім. І. Франка. – Л., 2004. – 278 с.
5. *Кочерган М. П.* Загальне мовознавство / Михайло Петрович Кочерган. – К. : Академія, 1999. – 288 с.
6. *Прикладное языкознание* : [учебник] / [Лия Васильевна Бондарко, Людмила Алексеевна Вербицкая, Григорий Яковлевич Мартыненко и др. ; отв. ред. Александр Сергеевич Герд]. – СПб. : Изд-во С.-Перербургск. ун-та, 1996. – 528 с.
7. *Савицкий В. М.* Язык процессуального закона: вопросы терминологии / Владимир Михайлович Савицкий. – М. : Наука, 1987. – 288 с.
8. *Юридическая терминология* [Электронный ресурс] // Словарь юридических терминов. – Режим доступа к сл. : <http://slovari.yandex.ru/~книги/Элементарные%20начала%20общей%20теории%20права/Юридическая%20терминология/>.
9. *Язык, сознание, коммуникация* : [сб. ст.] / отв. ред. В. В. Красных, А. И. Изотов. – Вып. 30. – М. : МАКС Пресс, 2005. – 260 с.
10. *Brinkmann H.* Juristische Fachsprache und Umgangssprache // Fachsprache der Justiz: Ein Arbeitsbuch für den Deutschunterricht und Gemeinschaftskunde auf der Oberstufe (Kollegstufe)/ Hrsg. von Ulrika Ladnar/Cornelia von Plotniz. – 1. Aufl. – Frankfurt/Main- Berlin-München: Verlag Moriz Diesterweg, 1991. – S. 116.

© Наконечна Л. В. [Наконечная Л. В.] liubov.nakonechnaya@gmail.com

Історичні передумови виникнення юридичної термінології та проблеми її становлення на сучасному етапі розвитку (на матеріалі німецької мови) (Українською) [Исторические предпосылки возникновения юридической терминологии и проблемы ее становления на современном этапе (на материале немецкого языка) (На укр. яз.)]

(Проблеми семантики [Проблемы семантики])

PROBLEMS OF SEMANTICS, PRAGMATICS AND COGNITIVE LINGUISTICS
[PROBLEMY SEMANTYKY, PRAHMATYKY TA KOHNITYVNOI LINHVISTYKY]

Taras Shevchenko National University of Kyiv, Ukraine

<http://philology.knu.ua/node/318>

11. *Fachsprache der Justiz: Ein Arbeitsbuch für den Deutschunterricht und Gemeinschaftskunde auf der Oberstufe (Koilegstufe)* / Hrsg. von Ulrika Ladnar/Cornelia von Plotniz. 1. Aufl. Frankfurt/Main- Berlin-München: Verlag Moriz Diesterweg, 1976 – 132 s.
12. Podlech A. *Rechtslinguistik* / A. Podlech // Grimm, D. (Hrsg.). *Rechtswissenschaft und Nachbarwissenschaften*. – Bd. II. – München: Beck, 1976. – s. 105-116.
13. Wittgenstein L. *Philosophische Untersuchungen*. – Frankfurt, 1971.

Reference

1. Balaneva O. Desimvolizacija leksiki kak faktor stanovlenija terminologii prava. *Lingvistichni studii*, 2002, Vip. 10, s. 123–128.
2. Gumovs'ka I. M. *Anglijs'ka juridichna terminologija v ekonomichnih tekstah: genezis, derivacijnij ta semantiko-funktional'nij aspekti* : dis. ... kand. filol. nauk : 10.02.04 / Irina Mikolaïvna Gumovs'ka ; L'vivsk. nac. un-t im. I. Franka. L'viv, 2000. 186 s.
3. Kozhin A. N. Krylova O. A. Odincov V. *Funktional'nye tipy russkoj rechi*. Uchebn. posob. dlja filol. spec. un-tov]. M., Vysshaja shkola, 1982, 223 s.
4. Kocjuba N. J. *Ukraiïns'ka terminologija derzhavnogo upravlinnja* (stan ta rozvitok). Diss. Kkand. L., 2004, 278 s.
5. Kochergan M. P. *Zagal'ne movoznavstvo*. K., Akademija, 1999, 288 s.
6. *Prikladnoe jazykoznanie*. Uchebnik. L. V. Bondarko, L. A. Verbickaja, G. J. Martynenko i dr. otv. red. Aleksandr Sergeevich Gerd. SPb., Izd-vo S.-Pererburgsk. un-ta, 1996, 528 s.
7. Savickij V. M. *Jazyk processual'nogo zakona: voprosy terminologii*. M., Nauka, 1987, 288 s.
8. Juridicheskaja terminologija. Jelektronnyj resurs. *Slovar' juridicheskikh terminov*. <http://slovari.yandex.ru/~knigi/Jelementarnye%20nachala%20obshhej%20teorii%20prava/Juridicheskaja%20terminologija/>.
9. *Jazyk, soznanie, kommunikacija* : sb. st. otv. red. V. V. Krasnyh, A. I. Izotov, Vyp. 30. M., MAKS Press, 2005, 260 s.
10. Brinkmann H. Juristische Fachsprache und Umgangssprache. *Fachsprache der Justiz: Ein Arbeitsbuch für den Deutschunterricht und Gemeinschaftskunde auf der Oberstufe (Kollegstufe)*. Hrsg. von Ulrika Ladnar, Cornelia von Plotniz, 1. Aufl, Frankfurt/Main-Berlin-München, Verlag Moriz Diesterweg, 1991, S. 116.
11. *Fachsprache der Justiz: Ein Arbeitsbuch für den Deutschunterricht und Gemeinschaftskunde auf der Oberstufe (Koilegstufe)*. Hrsg. von Ulrika Ladnar, Cornelia von Plotniz. 1. Aufl. Frankfurt/Main- Berlin-München, Verlag Moriz Diesterweg, 1976, 132 s.
12. Podlech A. *Rechtslinguistik*. Grimm, D. Hrsg. *Rechtswissenschaft und Nachbarwissenschaften*, Bd. II, München, Beck, 1976, s. 105–116.
13. Wittgenstein L. *Philosophische Untersuchungen*. Frankfurt, 1971.

(Problems of linguistic semantics)

Historical preconditions for the origin of legal terms and the issues surrounding their evolution at the current development stage (using German documents)

(in Ukrainian) [Istorychni peredumovy vynyknennja jurydychnoi' terminologii' ta problemy i'i' stanovlennja na suchasnomu etapi rozvytku]

© Nakonechna L. V. [Nakonechna L. V.] liubov.nakonechnaya@gmail.com